

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 11. septembra 1878.

Obseg: Letošnja letina v našem cesarstvu. — Postave za napredek govedoreje je treba. — Gospodarske novice. — Ponižna poslopja za ljudske šole, ne pa velike palače. — „Domovinoslovje za ljudske šole“. — Popotne črtice. (Dalje.) — Razložki narodov jutrovih in večernih dežel. — Z globočine morjá. (Konec.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Letošnja letina v našem cesarstvu.

26. dne u. m. je bil na Dunaji veliki mednarodni tržni dan, katerega se je udeležilo 5500 kmetovalcev in žitnih trgovcev iz vseh dežel Avstro-Ogerskih. Pri tej priliki so se brala poročila letošnje žitne letine v različnih deželah našega cesarstva. Naj našim bralcem, katerim je mar za to, da zvejo stan pridelkov, na kratko podamo zanesljivo poročilo.

Pšenice se je na Ogerskem letos pridelalo blizo 2 milijona hektolitrov, na Avstrijskem pa $\frac{3}{4}$ milijona hektolitrov več, kakor v navadnih dobrih letinah. Priderek bi pa še obilniši bil, ako bi ne bil snet (Brand) tu in tam okoli 10 do 15, v nekaterih krajih pa celo do 35 odstotkov uničil. V obče je pšenica v nekaterih krajih prav težka in lepa, v drugih pa slaba. V tuje dežele se bo dalo letos prodati 12 do 13 milijonov centov pšenice in moke.

Rži so na Ogerskem pridelali letos le srednje mero, na Avstrijskem pa znaša pridelek za 1 milijon hektolitrov več kakor v navadnih srednjih letinah. Posebno na Avstrijskem je letošnja rž lepa. Iz Avstrije in Ogerske bo mogoče kaka dva in pol milijona hektolitrov rži na ptuje prodati.

Ječmena se je na Ogerskem blizo 1 milijon hektolitrov, v Avstriji pa $\frac{1}{2}$ milijona čez domače potrebe več pridelalo. Priderek je zelo različen. Z ozirom na to, da se zadnja leta na Avstrijskem in na Ogerskem manj piva skuha, se utegne ječmena tujim deželam oddati 4 do 5 milijonov centov.

Ovsa se je na Ogerskem 600.000 hektolitrov več pridelalo, na Avstrijskem je letina bila večidel dobra in se bo dalo ovsa na tuje izpeljati kak poldrugi milijon hektolitrov. Oves je na Avstrijskem lepši, kakor na Ogerskem, kjer mu je deževno vreme zelo škodovalo. Novega ovsa se utegne iz Avstrijskega in Ogerskega na ptuje oddati kaka $2\frac{1}{2}$ do 3 milijone centov.

Koruze se bo letos precej pridelalo. Krompirja pa v več krajih prav nič ne hvalijo.

Kupčija gori imenovani tržni dan je bila živahna; prodalo se je različnega žita ta dan okoli 470.000 metričnih centov.

Postave za napredek govedoreje je treba.

Gospodarji, ki beró „Novice“, vedó, da je deželni odbor Kranjski odobril načrt postave, ki jo je lanski občni zbor družbe kmetijske ukrenil in katera na to gré, da se le taki biki (junci) smejo upotrebovati za pleme, ki za to dobijo licenco. Dostavljati moremo danes temu poročilu, da je sl. ministerstvo kmetijstva obljubilo deželnemu odboru višo sankcijo te postave, ako jo deželni zbor sklene.

Kako potrebna je vsem deželam, ki še nimajo postave, to potrjuje tudi „Gosp. list“ družbe kmetijske Goriške, v katerem gosp. prof. Povšè tako-le piše:

„Če pridem po deželi v dogovor z gospodarji, moram sleherni dan slišati tožbe, da krave jalove ostajajo, čeravno so bile že 3–4krat pri biku. To pa je prav naravno, da se tako godí, kajti nahajajo se vasi, velike občine, ki nimajo niti enega bika. Pri pregledovanju govedoreje našel sem, da na Krasu pripada na enega bika do 400, 500, celo 600 krav! To morem statistično dokazati, da je moja trditev istina. V okraju Sežanskem je 11 bikov in 2208 krav, v Komenskem 5 bikov in 1870 krav, v Korminskem 9 bikov in 1551 krav, v Tržiškem 5 bikov in 1462 krav. In temu statističnemu računu niso vštete telice, ampak le krave, ki so vsaj 3 leta stare. Ker pa v naših pokrajinah noben gospodar ne čaka do 3. leta, smem računati, da se mora za vsaj tretjino več krav prištevati enemu biku. Prav tako moramo še dostaviti, da so nekateri veliki posestniki, ki imajo junca za pleme, pa le za lastni hlev in ga pripuščajo drugim le iz prijaznosti, a ne da bi bil njih junec za javno rabo. V teh številkah so pa tudi taki junci všteti. Tako se istinito nahajajo pokrajine, ki imajo do 600 krav in komaj enega, pa še kakošnega bika!

Senó je drago, kmetje neradi plačujejo dvajsetico za skok, bik postaja hudoben; reven kmet ga ne more, premožniši pa ga ne mara držati, ker ni mu treba vkvarjati se surovo živaljo. Najde se vendar možiček, ki pravi, da so v njegovem hlevu že od nekdanj bika redili, toraj da že stara šega zahteva, da tudi on redí bika, ki mu bo zaslužil sol in moko. Ko zbira junčka, kateri ima postati „reformator“ govedoreje v dotični okolici, pač si ne beli glave in prvi junček, ki se je rodil, je že v prvem tednu starosti odločen za velevažni posel, naj si bode še tako reven in grdih životnih lastnosti. Da bi ga bolje redil, to mu še v pamet ne pride. Ko je junček 10 ali celo 12 mesecev star, že pripelje

sosed kravico in pravi: „glej no, Juri, vsaj tvoj junček bi lahko opravil, meni pa prihraniš toliko pota do starega junca“. Radostno mu Juri vstreže in junček je junaško prvi eksamen opravil, Juri pa dvajsetico prejel, za katero si je kupil zlate vinske kapljice. Junček je potrjen in proglašen za veljaka bika, in vsaki dan ima dovolj vizit.

Revše, katero samo še potrebuje krme in časa, da bi postalo vsaj samo dobro živinče, mora že druge stvariti. Ni čuda, da so novorejena teleta tako silno majhna, skoro nič boljša od kozlet.

Tako peša rod za rodom in večinoma imamo se temu zahvaliti, da pri nas tak zeló peša govedoreja.

V tem dragi gospodarji, imate iskati glavni vzrok, za kaj da se vaše krave ne obrejijo. Tukaj je vzrok, da toliko daljnih potov storite zastoj. Ker je bik oddaljen, treba kravo goniti daleč od doma in huda dolga pot morda v prepekajočem solncu ali hudem dežju je marsikrat nevspeha kriva.

Kaj tedaj storiti?

Pomagaj si sam in pomagano ti bo! Zlat, pa le malo priljubljen pregovor. Sicer nam ministerstvo kmetijstva iz državnih subvencij po kmetijskih društvi lepe podpore za nakup bikov pošilja, pa vendar ne zadočujejo, da bi vse občine imele število krav primerno številu bikov, in sicer takih, ki so za pleme tudi istinito sposobni.

Ker bik služi celi občini, ker je od dobrega plemenskega junca odvisna lepa govedoreja, ali ne bi bilo prav, da bi županstva skrbela za občinskega bika, kakor se to nahaja drugod po svetu in le tem napravam imajo se Švicarji zahvaliti, da je njih govedoreja najbolj sloveča v Evropi. V Švajci imajo ostre postave, katere velijo, da mora občina rediti za vsacih 100 krav enega bika, ki mora biti od posebne živinorejske presojevalne komisije potrjen, da je sposoben za pleme. Ali bi to pri nas, kjer imamo tako zeló zanemarjeno govedorejo, ne bilo tudi jako potrebno in velekoristno?

Že slišim ugovarjati, da to stane zopet denarjev itd. Kaj pa meniš, da boš dospel do boljšega brez truda in stroškov? Koliko potrosijo občine za ceste, šole in za druge stvari, ali bi tedaj bil denar zavržen, s katerim bi občina, ki ima nad 100 krav, kupila žlahnega bika, ki bi zdatno vplival na to, da bi se rod za rodom goveje živine zboljšal, s tem pa premoženje v občini pomnožilo.

Koliko škode dela slab bik občini, to moremo presoditi, razen iz navedenega, tudi po tem, da bi kmetje po dobrem biku dobili več teleta, katera bi se za večjo ceno prodajala. Recimo, da od 100 telet bi se jih redilo 50 za pleme, 50 bi se pa prodalo mesarju. Od onih 50 plemenskih dobimo tudi 50 lepih krav in krepkih volov, ki bodo lep kapital v občini, za vsakega telička pa preračunamo, da bo mesar plačal le 6 gold. več, torej dobí občina leto in dan 300 gold. več za prodana teleta.

Prav tako hočem pokazati še drugo zgubo in škodo, katero imajo živinorejci zarad slabega bika. Krava je 3krat pri biku bila in vendar še ni breja. Ako tedaj le pol leta pozneje teleti, ali ni zopet v tem velika zguba? Koliko bi mleka, koliko masla in sira več bilo! Z mirno vestjo smemo reči, da zgubi gospodar vsaj 30 gold. dobička. Pri 100 kravah v vasi je tedaj par tisoč goldinarjev škode. Glejte kmetovalci, v takih stvaréh razjeda rak blagostanje vaše.

Ako že toliko stroškov imate v občini, utrpeli boste še te, vsaj le ti vam bodo pripomogli k boljšemu blagostanju, da bodete mogli druge obilne davke zmagati. S pridelovanjem žita si bode malo opomoglo naše go-

spodarstvo, v hlevu še nahaja se zaklad, kateri more, ako ga umemo izkoristiti, našim vpešanim kmetovalcem še na noge pomagati.“

Gospodarske novice.

* Šole za pletenje košev namerava ministerstvo kmetijstva vpeljati tudi na Primorskem, za zdaj v Foglianu, kjer že sedaj cvete ta obrtnija. Veliko je vlažnih močvirnih zemljišč, na katerih prav vspešno raste beka, od katere se lahko dobiva veliko gradiva za pletenje. „Gosp. list“ dostavlja tej novici, da tako domačo obrtnijo je treba pospeševati, da ljudstvo dobi za zimo domá kruha, ne pa ga išče po širokem svetu, kakor na pr. naši fantje s hribov gredó v gozde, kjer sicer zaslužijo par goldinarjev, pa jih tudi hitro zabijejo; pri tem pa navadno zbolé in potrti priromajo domov, rodbina, ali če je ta prerевна, občina pa mora za-nje skrbeti. Ali bi se pletenje ličnih košaric, pletenje platna in suknja i. d. ne dalo vdomačiti tudi po naših krajih?

* Amerikanske goveje živine čedalje več dohaja v Evropo. Iz Londona se poroča, da vsak teden 2 do 3000 goveje živine pride v različne Evropske luke, od kodar gredó po celi deželi po nizki ceni, čeravno je živina lepa in nekatera še predebela.

Šolske stvari.

Ponižna poslopja za ljudske šole, ne pa velike palače.

Tudi „Novice“ so že večkrat tožile o tem, da morajo dandanes na kmetih, kjer nove šole delajo, zidati taka poslopja, da so bolj gradovom, kakor navadnim hišam podobna, čeravno so ljudje že z davki tako obloženi, da komaj sopejo. Pravične pritožbe o tako silnih stavbah so prodrle vendar do ministerstva na Dunaj in z razpisom od 27. julija letošnjega leta ukazuje minister tako-le:

„Iz mnogih pritožeb in prošinj sem razvidel, da se pri zidanji in notranji opravi šolskih poslopij premalo gleda na premoženje šolskih občin. Da se tedaj občine ne obtežijo preveč, zaukazujem sledeče: Če je kje kaka stara šolska hiša taka, da ni celó podrtija in se dá popraviti, ni treba gledati na to, če nima dovolj širokih stopnic, dovolj visocih in prostornih sôb, in da niso sobe pri tleh popolno suhe, da bi se zaradi tega kar brž zahtevalo prezidanje ali novo zidanje. Če zavoljo premajhnih sob ni moči dobrega zraka imeti v šoli, naj se dober kup ventilacija (morebiti pri oknih) napravi; če so sobe stare šole premajhne, naj se kaj malega dozida, in če to ni mogoče, naj se blizo šole najame potrebnih sob; močvirnost naj se odpravi s tem, da se stara malta z zidovja odbije in s cementom nadomesti. Kjer celó nobene šolske hiše ni ali kjer je staro poslopje tako, da nikakor ni za ljudsko šolo, naj se tako dolgo, dokler občina ni v stanu brez velicih doklad in dolgov nove šole zidati ali pa stare prezidati, v najem (štant) vzame kaka hiša za šolo ali pa začasno čisto leseno poslopje napravi, katero, če je dobro narejeno, po skušnjah na Švedskem in Norveškem trpi sto in sto let; za revne gorate kraje so take šole popolno dobre. Sploh mora veljati to, da se občinam ne nakladajo presilna bremena, in da se za čas, ko so obložene z drugimi davščinami, odloži zidanje šol.“ —